

“UNIVERSITAT & SOCIETAT. Més que Compromís Social”

Roser Gorchs Altarriba

Dept. d'Enginyeria Minera i Recursos Naturals (roser@emrn.upc.edu)

Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Manresa.

1. Introducció

Sostenibilitat (CS) i compromís social¹ és una de les competències genèriques que la UPC s'ha marcat com objectiu en les seves titulacions, pel que cal tenir respostes per les següents qüestions: com es pot afavorir l'adquisició de la CS i compromís social?; com es pot avaluar i acreditar l'adquisició d'aquestes competències a nivell d'assignatura/matèria i a nivell de grau?

En aquest treball s'exposaran diferents aspectes que tenen relació amb el compromís de la universitat vers la societat (docència, recerca, empatia i motivació de l'estudiantat), dit també Responsabilitat Social Universitària (RSU); s'argumentarà la necessitat d'implicar-hi l'estudiantat de manera que en sentir-se part del sistema, sent part en la presa de decisions, s'afavoreixi l'adquisició de competències genèriques amb benefici propi (personal i pel seu futur professional) i de la societat.

2. Treball

En el llibre Blanc de la Universitat de Catalunya (ACUP) es proposa “Convertir la universitat en un dels projectes com a societat”, traslladant el debat a les institucions públiques i a la societat civil. Si volem formar millors professionals i ciutadans més crítics i responsables; si volem universitats que contribueixin a la creació del coneixement i a la regeneració del nostre teixit econòmic i social; llavors cal que la societat civil parli sobre aquest projecte. Cal que debatem sobre el futur de la universitat.

D'altra banda la universitat espanyola reproduceix desigualtats. L'abandonament afecta 10 vegades més als joves d'extracció social humil que la resta (2008-09); l'any 2006/07 més de la meitat dels estudiants van abandonar els estudis universitaris (el 24% eren matriculats per primera vegada). L'EEES pot incrementar la segmentació social. Amb els nous graus i màsters oficials, en molts casos s'allarga el temps d'estudi, i per tant s'endarrereix la incorporació al món laboral. La combinació d'aquests dos elements amb la introducció de mètodes docents que exigeixen dedicació completa de l'estudiantat pot incrementar encara més la taxa d'abandonament. Per tal d'evitar la desigualtat i l'abandonament, cal aplicar mesures.

¹ La competència genèrica sostenibilitat i compromís social és la capacitat de conèixer i comprendre la complexitat dels fenòmens econòmics i socials que són típics de la societat del benestar: la capacitat per relacionar el benestar amb la globalització i la sostenibilitat; l'habilitat per usar de forma equilibrada i compatible la tècnica, la tecnologia, l'economia i la sostenibilitat.

Quin és el valor social de l'educació superior?: les pressions sobre la universitat ha portat a preparar persones amb un coneixement especialitzat, orientat a una pràctica professional que pugui contribuir a la generació de riquesa. S'observa que la recerca s'orienta cada cop més a satisfer sobretot la demanda del sector productiu (Giró, A.; 2008). L'estructura organitzativa de la universitat està poc clara; orientada a la docència i a la recerca, però sense una estructura de finançament prou clara d'aquesta segona activitat. Els recursos de personal es doten en base a la docència mentre que la recerca esdevé cada cop més el criteri d'avaluació de les universitats. En la recerca, les línies de treball que no aporten ingressos deixen de tenir visibilitat. La recerca està orientada, cada cop més, a satisfer la demanda sobretot del sector productiu. Això explica que hi hagi tan poca recerca real lligada als interessos socials. En la recerca es pot explorar la vinculació entre la producció científica i les necessitats socials, per tal d'afavorir la presa de decisions amb implicacions col·lectives. Les institucions d'educació superior tenen un compromís social, contribuir en la construcció social. Les universitats generen, transmeten i difonen el coneixement; amb l'explotació del coneixement contribueixen en l'economia de la societat però cal tenir present que estan al servei dels objectius humans i culturals de la societat.

El concepte de sostenibilitat neix a Estocolm (1972), passa pel planteig de "l'Estratègia Europea de Desenvolupament Sostenible" (EEDS) a Göteborg (2001) i entre altres treballs ja ha passat una segona revisió a Brussel·les (2009). Catalunya està alineada amb la rellevància del desenvolupament sostenible i la modernització ecològica de l'economia que estan orientant l'acció dels governs i institucions mundials (Cañellas, M., 2009); s'han identificat els reptes socioambientals (www.2026.cat). Actualment, en la "V Conferència Internacional de Barcelona sobre l'Educació Superior" organitzada per GUNI: Global University Network for Innovation) s'està debatent com trencar la barrera del "Comprendre al Actuar", identificar les barreres per passar de la comprensió a l'acció; Tots els debats i conclusions es recolliran en un informe GUNI del 2011.

Un dels grans reptes de l'educació per la sostenibilitat consisteix en abandonar el punt de vista dual i fragmentat de la realitat, des del qual ens posicionem davant la societat, les persones i la naturalesa com subjectes front objectes que podem manipular segons els nostres interessos (Canadell, 2010). La cultura de la sostenibilitat neix de la interdependència de tot el que existeix, es percep la vida com un tot del que formem part. L'educació té una important funció en el desplaçament del jo individual a la comunitat humana, i d'aquesta a la comunitat planetària. Cal que l'educació Superior es relacioni amb la societat, investigui amb les persones i trobi solucions als problemes, creant conjuntament els coneixements.

Moltes universitats (EU) declaren el compromís amb la societat com part central de la seva missió, dirigeixen els seus recursos i la recerca recolzant associacions de gran abast, amb comunitats locals i globals: L'aprenentatge-servei. L'estil pedagògic de l'ensenyament i la recerca està basat en la filosofia i la missió que guia cada institució. Hi ha dades significatives que mesuren canvis d'actitud dels estudiants cap als demés basats en l'experiència directe amb el compromís amb la societat (Elkins, J.B., 2010). Actualment és una de les eines més efectives per impulsar el coneixement i la ciutadania en les universitats d'EU. A més d'augmentar el coneixement de l'estudiantat, proporciona un terreny fèrtil per a inspirar el

compromís social. S'ha demostrat que millora el desenvolupament de l'estudiantat durant i després dels estudis alhora que fa de trampolí per la futura participació cívica.

En molt mitjans de comunicació s'ha apuntat el distanciament de la universitat amb el seu entorn i de fet l'estudiantat mostra un baix interès pels estudis tècnics (~ 23,5% dels matriculats de 1r i 2n cicle, i grau d'enginyeria i arquitectura (MEC, 2009). Precisament estudiants de societats menys avançades denoten major interès per les ciències que les societats més dependents actualment de la tecnologia. Sovint quan es parla de Responsabilitat Social de la Universitat (RSU), es parla de valors. En aquests sentit la baixa participació de l'estudiantat en la representació dels diferents estaments, i el fet de no avaluar sistemàticament els valors adquirits durant la formació/educació, tenim un objectiu de recerca per trobar com les universitats poden transmetre els valors en la formació de l'estudiantat. Basant-se en estudis des de la neurociència (autors citats a GUNI, 56 per Noguera, M.) sabem que la gent empatitza amb els altres quan l'estat emocional és igual (isomòrfic), o bé pot haver estat provocat per l'observació, o imaginació, de l'estat afectiu de l'altra persona. L'empatia és un valor a tenir en compte en l'adquisició de la CS i compromís social.

Amb l'objectiu d'evitar, o com a mínim minvar, els factors negatius detectats en l'ensenyament superior (alt índex d'abandonament dels estudis universitaris, falta de interès pels estudis de tecnologia, fins i tot entre els que continuen els estudis es denota més interès per tenir un títol universitari que un compromís real), es proposa organitzar debats des de la universitat amb la intervenció de la societat propera a les escoles o facultats i amb alta participació de l'estudiantat en l'organització. Amb cert recolzament de la institució, però fent-los responsables dels debats es podria potenciar l'adquisició de diverses competències genèriques (CS, compromís social, lideratge i comunicació entre altres) que els prepararia pel seu futur professional, augmentaria la motivació i podria ser un reclam per aquells estudiants que en l'estudi de les enginyeries també troben l'opció de complir amb un compromís social.

La CS desglossada fonamentalment en: Raonament crític, Pensament sistèmic, Ètica i valors i Inter-trans-disciplinarietat. D'altra banda, els resultats de l'anàlisi de les "competències en sostenibilitat en els nous graus universitaris" (Segalàs, J. et al.; 2009), per àrees de coneixement, revela que la "Multi/Inter-disciplinarietat" desapareix, La "complexitat i el pensament crític" són les menys citades. El "Medi cultural i pensament crític" és més rellevant per Arts i Humanitats i el "Medi ambiental i Medi social" és més rellevant per Arquitectures i Enginyeries. Tot i que hi ha molt a fer, en general les CS dels graus analitzats superen en escriure els demanats pel ministeri.

3. Conclusions

- Les institucions d'educació superior tenen un compromís social, contribuir en la construcció social.
- En la recerca es pot explorar la vinculació entre la producció científica i les necessitats socials, per tal d'afavorir la presa de decisions amb implicacions col·lectives.
- Cal comprendre la societat humana com un sistema més en interacció amb altres sistemes naturals i culturals.

- La probabilitat d'èxit dels intents per promoure la sostenibilitat en les universitats poden incrementar-se considerablement si es comparteix una visió comú en tota la institució.
- La universitat espanyola reproduceix desigualtats i l'abandonament afecta sobretot en el primer curs universitari. Cal trobar i aplicar mesures.
- Tot i que Catalunya va per bon camí, diferents Ens han participat en la identificació dels reptes socioambientals amb participació de col·lectius diversos, cal continuar-hi treballant. És l'hora d'actuar (En curs: Del comprendre a l'actuar; BCN 2010).
- L'educació té una important funció en el desplaçament del jo individual a la comunitat humana, i d'aquesta a la comunitat planetària.
- Moltes universitats (EU) es basen en l'aprenentatge-servei, el que caracteritza a cadascuna de les institucions (plans d'estudi, línies de recerca). La consideren com una de les eines més efectives per impulsar el coneixement i la ciutadania en les universitats d'EU. A més d'augmentar el coneixement de l'estudiantat proporciona un terreny fèrtil per a inspirar el compromís social. S'ha demostrat que millora el desenvolupament de l'estudiantat durant i després dels estudis alhora que fa de trampolí per la futura participació cívica.
- Tot i que el baix interès pels estudis tècnics segurament té moltes causes, cal tenir present que el distanciament de la universitat amb el seu entorn n'és una de fonamental. L'empatia és un valor a tenir en compte en l'adquisició de la CS i compromís social.
- Els resultats de l'anàlisi de les CS en els nous graus universitaris a Catalunya, per àrees de coneixement, revela que no es contempla l'adquisició d'algunes competències com la "Multi/Inter-disciplinarietat" o bé són poc significatives: la "complexitat i el pensament crític". D'altra banda el "Medi ambiental i Medi social" és més rellevant per Arquitectures i Enginyeries en detriment del "Medi cultural i pensament crític" que és més rellevant per Arts i Humanitats. Tot i així, les CS dels graus analitzats superen en escriure els demanats pel ministeri.
- Per tal d'evitar, o com a mínim minvar, els factors negatius detectats en l'ensenyament superior, en aquest treball es proposa organitzar debats des de la universitat amb la intervenció de la societat propera a les escoles o facultats i amb alta participació de l'estudiantat en l'organització. A més de ser un escenari propici per desenvolupar diverses competències genèriques, podria augmentar la motivació de l'estudiantat; també pot actuar de reclam en els estudis d'enginyeries per aquells estudiants que tenen voluntat de complir amb un compromís social però que més aviat es dirigeixen a determinades titulacions superiors.

4. Bibliografia.

- Canadell, A. Sostenibilidad: Una visión integradora (GUNI, 57; 2010)
- Elkins, J.B. Campus Compact: Trabajando a favor del compromiso cívico de la educación superior (www.compact.org). (GUNI, 56; 2010).
- Giró, A. Educar para el futuro. La Vanguardia (30, març de 2010) .
- Leal Filho, W. La sostenibilidad en las universidades: oportunidades, desafíos y tendencias (GUNI, 57; 2010)
- Noguera, M. La responsabilidad Social Universitaria: propuestas de desarrollos metodológicos . (GUNI, 56; 2010).

- Segalàs, J. i Cortés, C. Les competències en sostenibilitat en els nous graus universitaris. Xarxa EDUSOST – IS.UPC. *Jornada - La sostenibilitat en els graus universitaris* (17 desembre 2009 - UB). (llegit a 30/11/2010: http://edusost.cat/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,55/Itemid,66/lang,ca/).
- Cañellas, M. Estratègia per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya. Responsable de Desenvolupament Sostenible - Xarxa EDUSOST. (Barcelona, 27 de maig de 2009). (llegit a 30, novembre de 2010: www.2026.cat).
- Redreem Bolonya. Per una Universitat Pública de Qualitat. T.E. CCOO ensenyament Catalunya. Informa 301 (2009).
- Dades bàsiques del sistema universitari espanyol. Curs 2008-2009.
- Llibre Blanc de la Universitat de Catalunya (ACUP: Associació Catalana d'Universitats Públiques), Barcelona 2008.
- Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient Humà. Els límits del creixement (Club Roma) (Estocolm, 1972) .